

INTERSECȚII LIRICE. POEZIA CONTEMPORANĂ DIN UCRAINA ȘI POLONIA

Întâlniri. Poezii din Ucraina și Polonia, traduceri de Constantin Geambașu, Luiza Săvescu, Vasile Moga, Ioana-Diaconu Mureșan, Marina Ilie și Maria Hoșciuc, prefață de Ewa Goczał, postfață de Camelia Dinu, București, Tracus Arte, 2022, 190 p., ISBN 978-606-023-435-7

Antologia intitulată *Întâlniri. Poezii din Ucraina și Polonia*, apărută la editura Tracus Arte, este realizată prin colaborarea mai multor filologi și traducători, printre care remarcabilul polonist Constantin Geambașu și Maria Hoșciuc, cunoscută atât pentru numeroasele sale traduceri din limba ucraineană (mai ales opere ale unor autori ucraineni contemporani, precum Serhii Jadan sau Iurii Andruhovîci), cât și pentru contribuțiile sale în studiul literaturii ucrainene și ruse (analiza postmodernismului în cele două literaturi slave). Antologia reunește poezii din spațiul polonez și ucrainean, spații reprezentate de douăzeci de poeți și poete din ambele culturi care de altfel s-au intersectat de-a lungul vremii în nenumărate rânduri în vastul și diversul spațiu european. Ordinea în care sunt dispuse poeziile înlesnește accesul cititorului la diverse interpretări și maniere de lectură. Poeților polonezi (J. Polkowski, W. Wencel, T. Dąbrowski, T. Szychowiak, R. Wasilewski, K. Szatravski, R. Honet, A. Lezskiewicz, D. Suska și J. Bargielska) traduși cu măiestrie din limba polonă de către Constantin Geambașu, Marina Ilie, Vasile Moga, Ioana Diaconu-Mureșan și Luiza Săvescu li se alătură seria de poeți ucraineni (S. Jadan, N. Belcenko, M. Laiuk, K. Mihalițina, H. Kruk, I. Zavadskii, O. Slivînskii, I. Șuvalova, O. Mamcici și D. Lazutkin), traduși exclusiv și cu o deosebită atenție la nuanțe, de către Maria Hoșciuc.

Ceea ce deosebește această antologie de alte antologii de poezie străină apărute în spațiul românesc este posibilitatea pe care o oferă cititorului român de a accede, prin selecția atentă de poezii, la o secțiune din literatura Poloniei și a Ucrainei, două spații literare mai puțin explorate în tandem. Identitatea și

experiența din modernitate – deși distinctă în fiecare cultură slavă – prezente în antologie se întrezăresc în versurile scrise cu patos și emoție. Teme dificil de transpus în forme lirice (precum moartea, finitudinea, războiul, maternitatea, eșecul, abuzul) și cu însemnătate nu doar poetică, ci și civică, sunt aduse în actualitate și reinterpretate prin intermediul vocilor unor instanțe lirice conștiente de schimbările din jur, de încercările ființei umane de a-și trăi viața sub semnul împlinirii și al siguranței.

Absurditatea lumii și sentimentul de revoltă (inclusiv față de fățișa credință a unora, precum scrie Szatrawski: „fără suflete goale la coadă rugându-se neîncetat” sau metafora „pietrei” a lui Kruk pentru credința oarbă/ falsă) și mânia (magistral surprinsă în versul „Aerul blestemat care l-a pierdut pe tata”, al lui Slivinskîi) reprezintă o provocare pentru cititor. Fragilitatea, efemeritatea și valoarea vieții, mai ales într-un context dominat de război și moarte, este evidențiată constant (de exemplu „viața ca un cerceș în ureche” de Jadan sau „viața curentă care uită/ că-i efemeră” a lui Szatrawski). Soarta potrivnică, violența și moartea (chiar dacă este uneori prezentată ca un lucru firesc, ca la Kruk: „iar moartea adaugă: nu am nici venin, nici milă”) sunt intensificate de o atmosferă lirică tensionată și lugubră și par că îngrădesc spiritul iubitor de libertate al omului. El devine un martor neputincios la atrocitățile care se petrec, în numele unor idealuri dezumanizante. Omul debusolat caută un refugiu în ceea ce iubește, în persoanele dragi, în credință/ spiritualitate, în contactul cu lumea de dincolo, în conversațiile cu divinitatea, în neputință („nu înțeleg de ce există războaie și boli, de ce există suferință” – Kruk), în natură sau în amintirea altor epoci. În mod deosebit în poeziile ucrainene prezente în antologie, spiritul colectiv este adesea evocat.

Câmpurile semantice dominante creează o atmosferă cu iz militar sau de conflict: „grenade”, „sânge”, „explozii”, „stare de război”, „crucișătoare”, „asediu”, „artilerie”, „persecuții”, „catapultă”, „particule de cesiu”, „gloanțe” sau, într-o exprimare mai poetică, „poligoane vâratice de păduri”. Orice comportament uman pare a căpăta o dimensiune strategică, care să asigure supraviețuirea într-un cadru ostil, alarmant și primejdios („vânezi”, „asalt” etc.). Omniprezența necruțătoarei morți anulează izbânda în fața bolii și a nefericirii: „doliu”, „pomană”, „cimitir”, „ultima suflare”, „victime”, „trup mutilat”, „sicriu”, „cadavre”, „vierme”. Viața și moartea, lumina și întunericul se află într-o luptă perpetuă de afirmare („strălucirea ce sălășluiește în umbrele noastre” – Wencel, „soarele strălucește în bezna ta” – Belcenko sau deosebita strofă a lui Wasilewski „până când zi de zi vei răspândi în mine/ lumina difuză/ dar când vei vrea s-o stingi/ ce vei mai găsi din mine Doamne/ în tunelul negru/ fără timp și spațiu”). O altă opoziție echivalentă pentru relația viață-moarte este rod-nimicire: de pildă, antiteza dintre meri și

crematoriu la poetul polonez Honet („drept în fața noastră a crescut brusc o livadă/ și eu am rămas,/ iar tu ai intrat printre meri,/ meri albi de fum din crematoriu”) sau antiteza dintre pară și război la Mamcici („anul viitor nu vom mai planta aici război/ ci o pară”). În unele contexte lirice, moartea iese învingătoare, având un impact de netăgăduit inclusiv asupra vieții cotidiene: „uite un mormânt în parcul municipal/ uite un mormânt în perdeaua forestieră” (Mamcici). Așezările umane par lipsite de viață (motivul „străzilor pustii” și al „piețelor părăsite” la Șuvalova). Majoritatea versurilor sugerează ideea pierderii de sine, pierderii identității, a sensului, a poveștilor de familie (uitarea este corelată uneori cu absența iubirii părintești, ca la Polkowski). Toate aceste stări grave provoacă o înstrăinare profundă de sine și de tot ceea ce este drag și familiar; oamenii sunt forțați de împrejurări să-și părăsească locurile natale, alții n-au altă opțiune decât de a rămâne și de a-și risca viața. Uitarea, pe de altă parte, mai poate fi și o formă de escapism și de detașare.

Poate unul dintre cele mai tenebroase subiecte care transpare în paginile cărții este al pierderii inocenței și al copilăriei frânte („puii de cocor și de barză”, metaforă pentru orfani, aparținându-i lui Belcenko), al mortalității infantile („deasupra ei [a zării] copiii numără stelele” – Wencel), al lumii adulților ca loc neprielnic pentru copii și, poate cea mai de impact, capacitatea copiilor de a vedea lucrurile frumoase în ciuda terorii care-i înconjoară (precum porumbelii dintr-o poezie a lui Zavadskii). Se întrezăesc și aspecte care țin de sănătatea psiho-emoțională (depresia sau frica față de propriile gânduri, care acaparează mintea, asemuită unui „loc gălăgios” la Sczychowiak; contemplarea sinuciderii și comiterea unui astfel de act într-o poezie a lui Laiuk).

Unul dintre cadrele deseori întâlnite este al iernii („sania”, „gheața”, „zăpada” etc.). Peisajul liric hiemal este adesea trist, inert și funebru (iarna ca metaforă pentru moarte sau pentru necunoscut). Un alt motiv recurent, care pare să intre într-un contrast puternic cu motivul zăpezii, este cel al sângelui, o metonimie pentru viața care se scurge la propriu sau pentru jertfa în numele țării (precum la Lazutkin: „sângele e moneda noastră națională”).

Antologia prezintă texte complexe, atât din punct de vedere formal și stilistic, dar mai ales din punctul de vedere al diverselor trăiri descrise. În relația cu unele texte, cititorul poate să se delecteze, iar în relația cu altele poate fi nevoit să lase cartea de-o parte pentru câteva minute, din cauza șocului emoțional produs. Antologia poate fi lecturată de cititori cu sau fără expertiză în domeniul literaturii sau al slavisticii. În ea sunt prezente emoții, toposuri, experiențe și trăiri completamente umane și universale (teama, revolta, iubirea etc.) – toate

acestea într-o manieră actuală – și consider că oricine se poate regăsi în măcar una dintre poezii sau poate empatiza cu instanțele lirice în anumite ipostaze.

În prefața cărții, Ewa Goczał afirmă că antologia „este o mărturie a comunității culturale, de lungă durată și consolidată în prezent, dintre Ucraina și Polonia”. Antologia reprezintă într-adevăr o dovadă substanțială a experiențelor asemănătoare (dar nu și identice) a celor două popoare slave învecinate, înfrățite în spirit și într-o cultură care a prezentat influențe reciproce de-a lungul timpului. În zilele noastre, asistăm la un conflict de amploare între Federația Rusă și Ucraina, prilej pentru Polonia de a-și demonstra deschiderea și solidaritatea față de poporul ucrainean. În postfața realizată de Camelia Dinu, instanțele lirice sunt descrise ca fiind „preocupate de problema autodefinirii în raport cu cataclismele politice și sociale [...]. Simțul tragic, comun poeziilor selectați, este adesea camuflat în spatele ironiei și sarcasmului”. Tragicul nu este înfrumusețat, ci conștientizat și asumat. Nedreptatea la care sunt supuși oamenii de rând este transpusă în versuri care pun în valoare universalii precum moartea, violența, abuzul, teroarea și trădarea.

Antologia ar fi fost poate cu atât mai valoroasă, dacă poeziile ar fi fost prezente și în forma lor originală, cu alte cuvinte dacă ar fi existat un format bilingv. În orice caz, volumul este inedit și își merită locul în biblioteca oricui intenționează să cunoască nivelul profund al emoției poetice în spațiul literar slav din zilele noastre. Antologia vizează atât aspecte particulare, caracteristice realităților din Polonia și Ucraina, cât și aspecte specifice umanității întregi.

SEBASTIAN-VIRGIL DINCĂ

*Universitatea din București
Masteratul „Studii culturale slave”*